

עומקא דפרשה

במה ללומדי התורה

בס"ד, פרשת מטות תשס"ח

נושא הפרשה:

משפטי התנאים

גליון 7

תנאי בני ג'ד ובני ראובן לב, כ-

מודיעין עליית

הפלה 101

הרב ירון והב

תנאי בכוונת השמות

כתב בספר אפיקי ים (פניני ים אות ג') דענין גדול הוא להתנות בתחילת היום: כשאזכיר בכל היום שם א"ד כוונתי שהוא אדון הכל וכו', ומבואר דס"ל דאפשר למסור מודעה בתחילת היום על כל השמות שיזכיר באותו היום בכוונותיהם, אך לא הביא מקור לדבריו. וכן כתב בקונטרס תפילה לדוד (אות כ"א) להגה"ק רא"ד מבוטשאטש, דהעושה תנאי זה יפה עושה, וכמו דקיי"ל גבי כתיבת סת"ם ובגט פיטורין שהסתמיות נגררין אחר המפורש מתחילה כו'. וכ"כ הוא עצמו באשל אברהם תנינא סימן צ"ח, אך כתב שם דמ"מ כשאין שכחה לפניו יש לכוון כוונה מעליא. וכ"כ בא"א תנינא סימן ת"ס בשם בעל נטע שעשועים. וכ"כ בספרו דעת קדושים (סי' רע"ד סק"ב) לגבי כתיבה לשמה בס"ת.

והכי מוכח מדברי המ"ב (סימן י"א סק"ה) שכתב בשם הפמ"ג דאם אמר בתחילת הטוייה שהוא טווה לשם ציצית מהני אפילו ליומא אחרא אף שהפסיק בנתיים, ובבה"ל שם ד"ה שיאמר הוסיף דכ"ש אם התנה בתחילה שכל טוייה שיטוה יהיה לשם ציצית דמהני, וכ"כ במ"ב (סי' ל"ב ס"ק כ"ה) גבי עיבוד לשמה, וכן כתב בחזו"א (או"ח סימן ר' סק"ט) לגבי עיבוד לשמה, וכן מוכח מדברי המ"ב (סי' ל"ב ס"ק צ"ב) לגבי כתיבה לשמה.

וכן ראיתי לט"ז ביו"ד (סימן רע"ד סק"א) בשם הסמ"ג דמהני מסירת מודעה בתחילת כתיבת הס"ת שכותב האזכרות לשם קדושת השם אף דמפסיק בנתיים, והובאו דבריו בבה"ל (סימן ל"ב ס"ק ט'), אך סמך על דבריו רק במקום ספק אם קידש את השם. ונראה די"ל דשאני התם דמשום מעלת כבוד השם בכתיבת ס"ת לא מהני התם מסירת מודעה, וכמבואר בשו"ת דבר שמואל (סימן ע"ו), ע"ש.

אך ראיתי בספר שיח תפילה (עמוד תרפ"ז) שהביא בשם הגר"ק שליט"א שמה שהמציא האפיקי ים אינו ברור, (אבל מי שאינו מכוין ימסור מודעה זו), וכן מובא בשם הגרש"ז א"צ"ל בספר הליכות שלמה (הלכות תפילה פ"א ה"ט), שתנאי זה אינו מועיל היכא דבעינן כוונה מעיקר הדיון, כגון בפסוק ראשון של ק"ש וברכה ראשונה של שמו"ע, שהרי מאותו שעה שכוון בתחילת היום כבר הסיח דעתו ופנה להתעסק בדברים אחרים, ולא דמי להא דקיי"ל בסימן תקפ"ט ובמ"ב שם (ס"ק ט"ז) לענין שופר, דכוונתו בבוקר כשבא לבית הכנסת מהני אף אם לא כוון בזמן התקיעות, דהתם חשוב עדיין כעסוק בענין זה מעת בואו לבית הכנסת, אבל הכא איך תועיל כוונה זו לכל היום אחר שכבר נתעסק בכמה ענינים אחרים. ונ"ל

העיר 101

הרב יהודה כץ

תנאי מילתא אחרית

הנה ידוע נדון האחרונים בענין תנאי, אם הוא ענין של מעשה על צד, דכל המעשה נעשה רק על צד שיהיה כך וכך, ואם לאו, לא נעשה. או שהמעשה חל על כל צד שהוא, ולא שייך לעשות מעשה על צד, וענין התנאי הוא חלות בפנ"ע שיש בכוחו לבטל את המעשה ולהפקיעו, ובעצם יש כאן ב' דברים א, חלות קנין או קידושין או גירושין. ב, תנאי שיש בכחו לעכב.

ומוכיחים כצד הב' מדברי הרא"ש בתשו' (כלל לה סי' ט, והובא באבנ"מ סי' לח יד) שכתב דשייך לבטל את התנאי מדין אתי דיבור ומבטל דיבור, וזהו דין מחילת התנאי. וענין זה שייך לכאן רק כצד ב' דהתנאי הוא ענין בפנ"ע, [והוא בדרגה של דיבור כעין שליחות וקידושין לאחר ל' שנחשבים דיבור ושייך לבטלם, למ"ד אתי דיבור ומבטל דיבור]. דאי נעשה כאן מעשה על צד אין שייך בזה ביטול, דאדרבה צריך להחיל מה שלא חל ולא נעשה.

ויעוי' בקה"י גיטין (סי' כה) שדן אם ענין "ביטול" דאתי דיבור ומבטל דיבור, הוא עקירת הדיבור למפרע, או מכאן ולהבא. והיינו אם העקירה היא כלפי הדיבור או כלפי התוצאה שנעשתה מכח הדיבור מכאן ולהבא. והוכיח מהש"ך (חו"מ סי' רנה) דכ' דענין התרת נדרים הוא מדין אתי דיבור ומבטל דיבור, ש"מ דנעקר למפרע.

והוכיח שם ג"כ מדברי הרא"ש הנ"ל דהוא עקירה למפרע, דאי מכאן ולהבא, א"כ בתנאי כיון שהוא "ביטול הדבר" ולא קיום, א"כ אין כאן מה לבטל, והיאך יבטל את התנאי. אלא ודאי דדעת הרא"ש שעוקר את הדיבור למפרע. ולכאן אינו מוכרח די"ל שפיר דהעקירה היא כלפי מציאות התנאי שהיא קיימת עדיין ומגבילה את הקנין. [ולכאן אדרבא דאם הוא באמת ביטול הדיבור, א"כ אף אי לאו מילתא אחריתא אלא מעשה על צד, יבטל הדיבור של התנאי, וא"כ אין הכרח לומר שהוא מילתא אחריתא. אמנם י"ל דאי הוי מעשה על צד א"א לבטל חלק מהדיבור של הקנין, וכמו שא"א לבטל הקנין דאי"ז בגדר "דיבור"].

והנה ידוע מה דמקשים מדוע כשהתנאי נעשה שלא כמשפטי התנאים אמרינן דתנאי בטל ומעשה קיים, והרי העושה אינו חפץ לעשות אלא על צד זה, והיאך יחול שלא כרצונו. ולפי המוכרח מהרא"ש דתנאי מילתא אחריתא והוא משום דלא שייך לעשות מעשה על צד, ונעשו כאן ב' חליות - המעשה והתנאי, א"כ כשבטל התנאי נשאר המעשה. אך בכ"ז צ"ע במי שאינו יודע כל זה, כיצד יחול מה שלא התכוון לעשות, וצ"ע. [ועי' תוס' כתובות נו. ד"ה והרי. וע"ע שיעורי הגרש"ר קידושין מט: או' שע"ה]

גליון זה י"ל

לע"נ הרה"ג ר' מרדכי חיים ב"ר משה אריה סוקולובר זצ"ל

משפטי התנאים

והקנאת אתרוג ע"מ להחזיר

בגמ' מצינו כמה משפטי התנאים וכמבואר בקידושין (סא.) דכל תנאי שאינו כתנאי דבני גד ובני ראובן אינו תנאי. ואלו הן כמה ממשפטי התנאים:

- א. צריך לכפול התנאי כמבואר בקידושין שם.
- ב. צריך תנאי קודם למעשה כמבואר בבבא מציעא (צד.).
- ג. צריך להקדים הן ללאו כמבואר בגיטין (עה.).
- ד. תנאי ומעשה בדבר אחר כבגיטין שם [וראה בתוס' קידושין (ו: ד"ה לא) מש"כ בכלל זה].
- ה. רק מעשה שאפשר לקיימו על ידי שליח מועיל בו תנאי כמבואר בכתובות (עד.).
- ו. מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל כמבוי' בב"מ שם.
- ז. ומבואר בתוס' בכתובות (שם ד"ה תנאי) שכל אלו הדברים הנלמדים מתנאי בני גד ובנ"ר יש בהם סברא, אבל דבר שאין בו סברא כלל לא למדו משם.

ונחלקו הראשונים אם דיני משפטי התנאים נאמרו רק בגיטין וקידושין, או גם בדיני ממונות. דעת התוס' (סוכה מא: ד"ה הילך, ב"ב קלז: ד"ה לא, קידושין מט: ד"ה דברים) שאף בממון צריך תנאי כפול וכל דיני תנאי, שהרי הם נלמדים מתנאי ב"ג וב"ר והתם דבר שבממון הוא. וכ"כ הרמב"ם (אישות פ"ז ה"ד, זכיה פ"ג ה"ח) שדין תנאי נאמר בכל מקום גם בדיני ממונות. והביא שכן הורו גדולי הגאונים הראשונים וכן ראוי לעשות. וכ"ה שיטת השאילתות (קלח), ובה"ג (עשין מצוה מד), וביראים (סי' ז), והרא"ש (ב"ב ס"פ יש נוחלין, ישו"ת כלל פא).

אבל דעת הרשב"ם (ב"ב קלז: ד"ה ואם) דרק בגיטין וקידושין צריך תנאי כפול, דילפינן מתנאי ב"ג וב"ר, אבל בממון א"צ תנאי כפול אלא גילוי דעת בעלמא. וכן דעת הרשב"א בתשו' (ח"א קפו) דלגבי גיטין וקידושין חוששין לשיטת ר"מ דמצריך תנאי כפול, אבל בדבר שבממון קי"ל כרבנן דפפליגי אר"מ שא"צ תנאי כפול, והביא שכן דעת הר"ף בתשו' (לא). ובהגהות מרדכי (סוכה פ"ג תשנ"ח) הביא שכ"ד רב שמואל בן חפני הכהן, וכן עמא דבר. וכ"כ בהגהמ"י (אישות שם אות ה) שמעשים בכל יום שאין מקפידין לתנאי כפול במקח, וקיי"ל בכמה דוכתי דמנהג עוקר הלכה.

אחת מהנפק"מ למעשה בזה הוא לענין אתרוג שמנהג העולם להקנות לחבריהם ולנשותיהם את הד' מינים ביו"ט של סוכות על מנת להחזיר, וכמבואר בסוכה (מא:): שאם הקנה אתרוג על מנת שתחזירהו לי, נטלו ויצא בו, אזי אם החזירו יצא, לא החזירו לא יצא. ונמצא שלדעת התוס' צריך להתנות בתנאי כפול שאם תחזירהו תצא בו, ואם לא תחזירהו לא תצא בו, וכן"כ התוס' בסוכה שם, אמנם ראה תוס' בקידושין (ו: ד"ה לא) ובבית שמואל (כט סק"א, ובבני אהובה (אישות פ"ה)), אך אם לא התנה כן הרי תנאו בטל ויצא בו ידי חובה אף אם לא נתקיים התנאי. אבל לדעת הראשונים שבדיני ממונות א"צ תנאי כפול נמצא שגם אם לא כפל לתנאי חל התנאי ואם לא החזירו לא יצא.

אמנם מלשון ההגהות מרדכי (שם) משמע שאם צריך תנאי כפול ולא כפל לתנאו אזי חבירו לא יצא בזה ידי חובה, וצ"ע הרי אם צריך תנאי כפול

תנאי בני גד – בירור המחשבה

כל משפטי התנאים נלמדים מתנאי בני גד וב"ר, ונראה לבאר מעלתם ותכליתם ביישוב עבה"י, דמשו"כ כאן המקור לדינים אלו. הנה הטעם שרצו בני גד את עבה"י [ווייתרו על הכניסה לא"י] מפורש בפר' וזאת הברכה (לג.א): "וירא ראשית לו כי שם חלקת מחקק ספון", ופירש"י ראה ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג שהיא ראשית כיבוש הארץ, כי ידע אשר שם נחלתו חלקת שדה קבורת מחוקק והוא משה. והיינו שבנו נחלתם על יסוד סגולת קברו של משה שהיא כח התורה – מחוקק. וכמו שיתבאר.

והנה הסיבה שהוצרך משה לעשות כל התנאים הללו אע"פ שבלא"ה מגיעה להם נחלה, פי' בס' דרש משה, משום שמקום זה אינו קדוש מעצמו בקדושת א"י רק תלוי ביושבים בו, מדין "כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם", ולכן הוצרך לברר אם מבקשים כן לש"ש, וע"י התנאי נתברר שלא שאלו המרעה לצורך פרנסתם, אלא כדי שיהיו פנויים לעסק התורה. וממילא בזה יתקדש עבה"י בקדושת א"י ולרוב העניינים, ע"י עסק התורה דב"ג וב"ר.

ויתכן להוסיף עפ"י הנ"ל דזו היתה מטרת בני גד בבקשתם כדי להרחיב את גבולות הקדושה בכח התורה גם בעבר הירדן, ולהרחבת קדושת א"י נדרש כח התורה, עפ"י מ"ש בפ"י הגר"א לשה"ש וא"ד "הביאני המלך" דעיקר התורה הוא בא"י כמ"ש מלכה ושריה בגויים אין תורה. נמצא שמטרת ישיבתם בעבה"י היתה לקדש המקום בתורה, וזו המעלה שמצאו בחלקת מחקק.

ולכן הקדימו בבקשתם את מקניהם מכיון שכל הסיבה היא מצד הקמח לתורה. ורק דמש"ר הוכיחם דמ"מ יש כאן בהלת ממון ולכן תיקנו דבריהם. ועפ"י י"ל הטעם שמש"ר לא התנה תנאים אלו עם חצי שבט מנשה, מכיון שהסיבה שהוסיף להם את מנשה היא מחמת היותם ת"ח כמ"ש הנצי"ב (הע"ד דברים ג,טז) וא"צ לברר כוונתם. והיינו דמאחר ומטרת בני גד היא שסגולת נחלתם תהא בכח התורה, וע"י השפע יוכלו לעסוק בה כראוי, צירף אליהם את בני מנשה שהיו ת"ח שירוממו אותם בעסק התורה.

עוד י"ל בזה מה שהק' התוס' בקידושין מט: על השי' דממון ליכא דיני תנאי, דהרי דיני תנאים ילפי' מבי"ג וב"ר והתם הוה דבר שבממון. דבאמת הצורך בתנאי היה בשביל קדושת א"י ולא מצד הממון.

כח זה הוא בעיקרו מצד בני גד כמו שמבואר בפר' וזאת הברכה כנ"ל שהשתוקקו לנחול מקום חלקת מחוקק, שע"ז יזכו לתורה. ולכן בכל הענין הם מוקדמים לבני ראובן, שרק נטפלו עמם וכמ"ש הרמב"ן ע"ש.

ועל בני גד נאמר "וטרף זרוע אף קדקד", שהיו מוחצים במלחמה את הזרוע עם הראש (רש"י שם). ועומק הענין נתבאר במדרש ומובא ברב"ח בפר' זרוע כנגד תפלין של יד, קדקד כנגד תפלין של ראש. וכע"ז בקול אליהו פר' ברכה, שלא היה בידם עוון הפסקה בין תשי"ל לש"ר שחזורים עליו מערכי המלחמה, וע"י הל"ק להרא"ש תפלין טו. והיינו שכוחם הוא בחיבור המעשה עם המחשבה, ה"ד עם המחשבה – קדקד.

זהו הכח שבאמצעותו ניתן להרחיב גבולות קדושת א"י צירוף המעשה – אשר תדרוך כף רגלכם, עם התורה ולכן זכו לקדש את עבה"י ע"י חלקת מחוקק. ויתכן להוסיף עוד דנקרא כאן מש"ר "מחקק" דהיינו סופר, (עי' תיב"ע) שכן כתיבת התורה מבטאת את הכח להוציא מן המחשבה אל המעשה).

וב"ז היה תלוי בקיום התנאי שהיה בו חיבור המעשה עם המחשבה, "נחלץ חושים" – וזיוות, שהיא שלמות המעשה, "לפני בני ישראל" – בראשי גייסות כמ"ש בוזאת הברכה "ויתא ראשי עם", הראש הוא כח המחשבה המוביל את המעשה. וע"ז יבררו את כוונתם לקדש את עבה"י במעשה ומחשבה.

וכיון שלצורך כך נעשו התנאים דהיינו לגלות מה שבליבם ולתת תוקף למעשה, למדנו מכאן דכך צורת התנאי שבבואנו להגביל את המעשה עפ"י המחשבה, צריך לבררו באופן שביירר משה עם בני גד.

טעמי משפטי התנאים

ע'י תוס' כתובות עד. דרק מילתא דסברא נלמד מתנאי בני גד וב"ר. ומצינו בראשונים כמה ביאורים: **תנאי כפול** המאירי בקידושין סא. כ' דענינו שנאמר דרך דיוק וכונה גמורה ולא דרך הערה ואזהרה. וכע"ז בנמוק"י נדרים יא: - דכיון שלא כפלו ולזרוזי בעלמא הוא דקאמר.

תנאי קודם למעשה המאירי (שם) פי' מכיון שהקדים המעשה לא הקפיד על התנאי. הרמב"ן ב"ב קכו: כ' שהוא כמפליגה בדברים. [ועי' מ"מ אישות פ"ו].

הן קודם ללאו לרמב"ן ב"ב שם כנ"ל דהוי כמפליגה בדברים. המאירי בקידושין (שם) כ' שכל המקדים את הלאו אינו מדקדק בלשונו כאדם המקפיד להיות תנאו קיים. [שקודם ל"ל את הדבר שהוא חפץ בו, וכ"מ בתוס' קידושין סב. ד"ה בשלמא] ובר"ן גיטין עה: כ' שלא יסיים בהן, דבגמר דבריו אדם נתפס.

מילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי [כתובות עד.]. וברש"י שהרי משה ציוה ליהושע שהיה שלוחו. תוס' שם פי' דמעשה דאיכא בשליחות הוא אלים ולכן מועיל בו תנאי. [ותמה הפנ"י בגיטין דאדרבא מעשה אלים ל"מ בו תנאי לגרע, ועי' חת"ס שיישב]. הריטב"א ומאירי פי' דמילתא דליתא בשליחות הוא אלים טפי ול"מ בו תנאי.

עוד כ' בתוס' דהוא מילתא דסברא דאין בידו להטיל בו תנאי, והאחרונים (שער"י ש"ז פ"ו וקו"ה עו ועו"ט ג') פי' בתוס' דבמילתא דליתא בשליחות אין האדם בעל המעשה דלכן אינו יכול למסור כוחו לשליח ולכן גם א"א להגביל את המעשה בתנאי.

תנאי בינו לביין עצמו

הרמב"ן בב"ב (קכו:): כ' דבינו לביין עצמו הוי תנאי בכל ענין, וכ"כ הר"ן ופי' דמש"כ א"צ משפטי התנאים בנדרים ושבועות ונזירות. אך בתוס' נזיר יא. (ד"ה דהוי) כ' גבי נזירות דבעי משפטי התנאים כתנאי ב"ג וב"ר.

תנאי במצוות

מצינו בכ"מ בפוס' שאפשר להתנות על מעשה מצוה לצאת יד"ח רק באופן מסויים: בהנחת תפילין, -א"ח לדב ובמ"ב. בק"ש, -רעק"א על השו"ע סו"ס מו (ושעה"צ רלה, ט). בתפילה, -מ"ב קזב. בקבלת שבת, -רסג, י. בישיבת סוכה, -תשו' חת"ס אה"ע ח"ב צ'. בספירת העומר, -מג"א תפט, ז ובמ"ב טז. באפיקומן -אבנ"ז ב' שפא ה. [עי' כנסת אברהם (כו) בענין ברכה על מצוה הנעשית בתנאי].

והאחרונים (חת"ס אה"ע ח"ב צ', עונג יו"ט סי' ג, ועוד) הק' איך מועיל תנאי במצוות שבגופו והרי ליתא בשליחות. האמרי בינה (או"ח יד) כ' עפ"י הרמב"ן [עי' לעיל] דבינו לביין עצמו א"צ משפטי התנאים. במשמרת חיים (ק"ש א) תי' עפ"י תוס' בכתובות דדין ליתא בשליחות הוא חסרון בכח, ובמצוות אינו חסרון בכח אלא דיש דין לעשות בגופו. בכנסת אברהם סי' כו ביאר דתנאי במצוות אינו שייך לפרשת תנאים דהתם דאיכא חלות בעינן לחידוש דתנאי, אבל במצוה מהני מסברא דתנאים, שיכול מלכתחילה להגביל העשיה.

[עי' ש"ך חו"מ שלטב, בשם ס"ח דמהני תנאי בשכירות פועל שלא יעבור בבל תלין].

תנאי מעכשיו

שיטת הר"ף בגיטין (עו.) והרמב"ם [פ"ו מאישות ה"ז] והגאונים שכשמתנה מעכשיו א"צ בזה משפטי התנאים [ורק ב"אם צריך], וכ"ד הרשב"א בתשו' ח"א א'קה. וטעמם כיון דמהשתא חייל המעשה בתנאי חייל. ומשפטי התנאים הם רק כשבא לעקור ולבטל המעשה מכח תנאי. -הראשונים בגיטין עה: בשם הראב"ד]. טעם אחר כ' בקר"ס אישות ספ"ו כיון דבתנאי ב"ג וב"ר מיירי באם ולא בע"מ [וכ"מ בפס' אם יעברו...ונתתם...].

שי' הבה"ג והר"ן והרא"ש דגם במעכשיו בעי, וסברתם מכ"ש דאם במעשה שעדיין לא חל מ"מ התנאי אינו מבטלו אם לא עשאו כמשפטי התנאים, כ"ש במעשה אלים שחל מעכשיו. וכ"פ הטור (לח) בשם הר"ח והרמב"ן בגיטין ועו"ר.

עי' פנים יפות (בפר') דב"ג רצו מעכשיו ולכן לא כפלו התנאי, אבל מש"ר השיב להם שיקבלו רק אח"כ ואמר בלשון "אם" ולכן כפל התנאי.

זכיית ב"ג וב"ר בנהלה

דעת הרשב"א ביצה כ. **שזכו מיד**. [כפש' הפס' ויתן להם משה...]. וכן הביא הרא"ש בגיטין (פ"ו סי' ט) מירוש' בקידושין שכבר החזיקו בארץ. וכ"כ האבנ"מ סי' לח דמשו"כ לא חשיב שהמעשה נעשה ע"י שליח [עי' לק']. וכ"כ האוה"ח [עה"פ ויענו בני גד] והאלשיך ע"ש. וכן פי' המלבי"ם (פס' לא-לג) שביקשו לזכות מיד כדי להלחם לש"ש ומשה קבל דבריהם. וע"ע בס' די באר. [הספורנו כ' שמתחילה ציוה שיקבלו רק כשישובו מהמלחמה, אבל הם רצו מיד ומש"ר הסכים כדי שלא להכנס למחלוקת. ועי' חזו"י גיטין פ"ה ה"ו כע"ז].

אך הקר"ס הנ"ל כ' דזכייתם **לאחר התנאי**, וכ"כ הפנ"י. וכ"מ ברמב"ן בפר' (פס' כט) שעכשיו נתן להם רק מקום לטף ולמקנה. ובחי' ר' חיים (אישות פ"ו) כ' בדעת הרמב"ם [שבתנאי דמעשיו א"צ משפטי התנאים] ע"כ שבשעת התנאי לא זכו עדיין, אלא שבדיבור "ונתתם" נגמר קניינם רק התנאי מעכב גמר זכייתם, ע"ש.

עי' חזו"א אה"ע נו, דבב"ג וב"ר לא היה קנין כלל כיון שא"י מוחזקת להם מהאבות, אלא התנה עמהם ע"פ הדבור, אלא שהתורה גילתה לנו כאן דיני התנאי.

התנאי עם השבט

יל"ע אם התנאי היה עם כאו"א או עם כלל השבט, ונפק"מ ליחיד שלא יעבור במלחמה אם ינחל. [אילת השחר, מסות]. וממ"ש "והיוצא מפיכם תעשו" דהיינו נדר, משמעו שחל על כאו"א. ועי' רש"י לק' פס' כה "ויאמר בני גד" - **כולם** כאיש אחד, אבל הבעה"ט פי' הגדול שבהם דיבר בשביל כולם. ויתכן דפליגי בספק הנ"ל. ועי' בתולדות יצחק שכ' דמצד הדין היה צריך קנין עם כאו"א. ועי' בכתב והקבלה שפי' דמ"ש ב"ג וב"ר ואנחנו נחלץ משמעותו כל אנשי השבט, אבל מש"ר א"ל ועבר כל חלוץ דהיינו רק המובחרים.

תנאי עם שליח

דעת השאלות קנו, והרמב"ן בגיטין עה: בשם י"א, ורשב"א ור"ן שם, והמאירי קידושין סא, דא"צ משפטי התנאים כשנעשה ע"י שליח. [אע"פ דבעינן מילתא דאיתא בשליחות אבל לא בפועל ע"י שליח]. ועי' פתחי תשובה אה"ע קמד, ה שהביא דעת החולקים.

והק' האחרונים והרי מש"ר התנה עם בני גד לקיים ע"י שלוחו, ותי' האבנ"מ [לח] דמהני כיון שהנתינה היתה מיד עכשיו והשליחות היתה רק לקיום התנאי. ובדברי שאול פי' בזה מה שהקדימה התורה "בנו לכם ערים..." ואח"כ ציוה ליהושע התנאי. [ע"ע מש"ח בשער הדעות]

בתחלה אמרו ב"ג וראובן "עבדיך יעשו כאשר אדוני מצוה" ואח"כ אמרו "כאשר דבר ה'", ועי' ברמב"ן. ויש ליישב דהרי באיסור קי"ל דלא בעי תנאי כפול ומכלל הן אתה שומע לאו, ותוס' כ' דוקא באיסור המור בעון מיתה וכיוצא. וכאן היה ג"כ איסור דכתיב "ודעו חמאתכם", אלא דאפשר דזה מקרי איסור קל, מיהו כיון דמשה צוה כן והעובר על ציווי המלך חייב מיתה והוי איסור המור. ולכך אמר "עבדיך יעשו כאשר אדוני מצוה" – כמלך, והוי איסור המור ולא בעינן תנאי כפול. וכאשר ראו שלא פעלו בזה, דאפ"ה הכפיל התנאי, אמרו "כאשר צוה השם".
 חת"ס [תורת משה]

ויענו בני גד ובני ראובן את אשר דבר ה'... עי' רמב"ן שא"ל שא"צ תנאי כפול כי הם דברי ה' וכן נעשה... ולפענ"ד דהנה כל הטעם דבעי תנאי כפול הוא משום דלא אמרינן מכלל הן אתה שומע לאו וזה דוקא בבני אדם שבנ"א הוא ויתנחם, וכל שלא כפל דבריו יוכל להיות שלא רצה בהחלט. אבל בהקב"ה לא שייך זאת, שהקב"ה כל דבריו בהחלט, וזהו שאמרו "את אשר דיבר ה' אל עבדיך כן נעשה".

דברי שאול [מהדו"ב]

"ויענו בני גד ובני ראובן לאמר את אשר דבר ה' אל עבדיך כן נעשה" ולמעלה אמרו רק "כאשר אדוני דובר", "כאשר אדוני מצוה", וכאן אמרו "דבר השם". יבואר עפ"י מה שהביאו הפוס' דעת השאלות דבשליח לא בעי משפטי התנאים... וא"כ הכא ששמעו שהתנה כל משפטי התנאים, ע"כ שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, וא"כ אינו ע"י שליח, לכן אמרו כאשר דבר ה' אל עבדיך. ודו"ק. משך חכמה [וכע"ז בצפנת פענח ובתכלת מרדכי]

"ויצו להם משה" כמשמעו שהזהיר להם, דבזה היה משונה זה הענין מכל תנאי, שאין חיוב לקיום התנאי... משא"כ כאן שנתקיים הענין בדבר ה', כמבואר בדברים (ג,יח) ואצו אתכם וגו' ה' אלקיכם נתן לכם וגו'. מעתה מחוייבים היו לקיים תנאים.

העמק דבר (לב,כח) [הוספות מכת"י]

המשך מעמ' 2 - הקנאת אתרוג ע"מ להחזיר ונפק"מ שבתנאי ע"מ להחזיר צריך המקנה לעשות קנין מחדש כשמחזירים לו, [וכ"כ הרא"ש (סוכה פ"ג סי' ל) לענין אתרוג], אבל באומדנא א"צ קנין מחדש, עי"ש. [וראה כעין יסוד זה בשו"ת עין יצחק (ח"א אה"ע עו ענף ה)].

וא"כ המקנה לחבירו ביו"ט ראשון הרי זו אומדנא ודאית שמתכוין על מנת להחזיר, [וכ"כ הטור (תרנה) שלכך אף אם לא כפל לתנאו צריך להחזיר לנותן], אלא שנתינה כזו אינה מועלת לקיום מצוות נטילת לולב, כיון שאינו שלו לגמרי אלא יש כאן שיעור בבעלות למקנה שצריך להחזירו לו, ורק בעשה תנאי כהל' תנאים שאז הוא שלו לגמרי נחשב 'לכם', וא"כ אף כשלא כפל התנאי ודאי צריך להחזיר מדין האומדנא, אלא שאין זה נחשב 'לכם' ולכך לא יצא, ולכך צריך להזהר לכפול התנאי שאז יועיל מהל' תנאים והרי זה שלו לגמרי.

וכתב במו"ז שכן ראה אצל מרן הגרי"ז זצ"ל שדקדקו להקנות ביו"ט ראשון בתנאי כפול דווקא, והריגא וערו והיו המדהדהנו להבנות רחואנו רחול

שמעתי מדודי ז"ל (הוא הגאון מוהר"ח מוואלאזין נ"ע), שפעם אחת בא לוילנא בעש"ק ולא הלך באותו יום לרבינו הגר"א ז"ל. וכשהלך לבית המרחץ ואך התחיל לפשוט מלבושיו, והנה משרתו של רבינו ז"ל בא וקראו בזירוז לרבינו. זירז עצמו והלך אליו, בבואו מצאו מצטער מאוד וחשך משחור תארו וראשו כבד עליו ומכורך במטפחת. ואמר לו הגר"א, אנא הושיעה לי להבין ענין אחד בירושלמי שאני מתקשה בו ואיני יכול לעמוד על כוונתו. ענה רבי חיים ז"ל ואמר, מה אני שאבין את אשר רבינו מתקשה בו. השיב הגר"א בזה"ל, אף על פי כן טובים השנים מן האחד...

עליות אליהו (אה)

הנתובת לחברותא

9141217

קובעי עיתים

השאר הודעתך ונחזור אליך!

ד"ת למדורים השונים יתקבלו בשמחה,

אברכים המעוניינים לכתוב מתבקשים למסור את החומר [עדיף ע"ג דיסק] בצירוף שם וטלפון.

בתיבת "עומקא דפרשה" שמימין הכניסה לאוצה"ס בית יוסף. או בדואר: ת.ד. 183 מודיעין עילית. [עד שבועיים לפני תאריך הגליון]

בברכת התורה, המערכת.

נושאי הגליונות הבאים בס"ד:

פרשת מסעי – גזלות א"י

פרשת דברים – כח צית לין

פרשת ואתחנן – כל תוסף

פרשת עקב – מזוזה

פרשת ראה – מחיקת הקס

לתרומות ומודעות 4122753 -

על אלה זושכו עינינו

על הר ציון שישבם

עיון לעומק בעניני ציון וירושלים בספר

בית חיינו

ירושלים בהלכה ובאגדה

חורבנה ובנינה, כבודה וקדושתה.

להשיג ב"ספרי הקריה" אב"נ 26